

Tři filmy o táborech a šoa na DVD: Apel, Pasažérka, Zlopočestné dítě Jiří Holý

Nezávislá společnost 12 opic vydala v roce 2009 na DVD tři filmy se společným titulem *Vzpomínky a zapomínání*. Inspirací k tomu byla pražská a jihlavská filmová přehlídka se stejným názvem, která se konala v květnu 2005 v Praze a v říjnu téhož roku v Jihlavě. Kromě zmíněných tří filmů, o nichž ještě bude řeč, tam byly uvedeny například dokument *Jolanty Dylewské Kronika povstání podle Marka Edelmana* (1993) a *Wajdův Velký týden* (1995) podle Andrzejewského prózy; oba snímky jsou věnovány velikonočnímu povstání ve varšavském ghettu. Prezentace DVD se konala 23. června 2009. Nebylo to náhodně zvolené datum, protože toho dne právě uplynulo 65 let od inspekce Červeného kříže v terezínském ghettu. Švýcarský delegát Červeného kříže Maurice Rossel tehdy uvedl, že byl příjemně překvapen, když v Terezíně "nalezl město, které žije téměř normálním životem". Svou zprávu o podmínkách života v ghettu doplnil fotografiemi spokojených terezínských dětí, z nichž většina o několik týdnů později skončila v plynové komoře. Rosselova zpráva s komentářem viz http://holocaust.cz/cz2/resources/texts/rossel_karny

Prezentace DVD tak záměrně připomněla nebezpečí manipulace, zkreslování šoa. Tím, jak se vzdalujeme od konce války a jak postupně mizí poslední pamětníci oněch událostí, stává se holokaust stále více jen minulostí bez vztahu k přítomnosti a aktuálnímu životu. Právě jako reakce na toto zapomínání vznikla edice tří filmů doplněná o další materiály. Kromě informací o filmech je to například rozhovor s polským dokumentaristou Marcelem Łozińskim, autorem snímku *Svědkové o protizidovském pogromu v Kielcích 1946*. A také úryvky z přednášky psychoterapeuta Martina Mahlera na téma transgeneračního přenosu syndromu holokaustu, která se konala v rámci panelové diskuse jihlavské přehlídky.

Každý ze tří filmů na DVD vznikl v jiné době a je jiného typu. První je krátký animovaný film *Apel* (1971, 7 minut) natočený polským režisérem Ryszardem Czekałou. Získal ocenění na mezinárodních festivalech a byl zařazen mezi 100 nejlepších světových animovaných filmů. Barvy filmu jsou redukovány na odstíny černé a bílé, postavy mají ne zcela zřetelné obrysy. Na začátku vnímáme příjezd transportu do tábora, posléze dav na apelplacu, který na pokyny velitele "nieder!" a "auf!" opakovaně padá k zemi a znovu se zvedá. Jeden vězeň zůstává stát, nereaguje na řev. Je zastřelen a později jsou zastřeleni i všichni ostatní. Film můžeme vnímat jako podobenství o svobodě, o dilematu mezi poníženým živořením na kolenou a vzdorem, za který se platí životem.

Druhým filmem je proslulá *Pasažérka* (1963, 58 minut) natočená podle rozhlasové hry a prózy Zofie Posmysz. Jde o poslední film polského režiséra Andrzeje Munka. Munk zemřel během natáčení filmu při autonehodě a po jeho smrti snímek dokončil jeho nejbližší spolupracovník Witold Lesiewicz. Jde o příběh Němky Lízy, která nějakou dobu působila jako dozorkyně v Osvětimi. Po válce se šťastně vdala, svou minulost zatajila a nyní se s ní po mnoha letech setkává v podobě vězeňkyně Marty na palubě zaoceánského parníku. Stejně jako v knize i ve filmu se děj odehrává ve dvou časových rovinách, za války v Osvětimi a v současnosti (přelom 50. a 60. let) na cestě z Kanady do Evropy (v próze to bylo z Evropy do Jižní Ameriky). Andrzej Munk v podstatě dokončil všechny retrospektivní osvětimské scény, které tvoří velkou většinu filmu. Setkáme se s drsnými výjevy jako jsou scény z bunkru, příprava sypání cyklonu do plynových komor, kam vcházejí nic netušící děti, objevuje se pověstný osvětimský orchestr atd. Trochu bizarně působí, když i německé příslušnice SS mezi sebou mluví polsky. Židé, kteří tvořili naprostou většinu obětí osvětimského tábora, se tu jako zvláštní skupina (jakou ve skutečnosti byli) neobjevují. Oproti próze je vypuštěna scéna, kdy

je Líza přinucena podílet se na selekci vězeňkyň a tím se stává přímo odpovědnou za smrt části z nich. Scény z pozdější časové roviny na parníku už Munk nestihnul natočit. Lesiewicz se rozhodl nenatáčet je jako živé výjevy a dokumentovat je Munkem připravenými fotografiemi, hlasy herců a komentátora. V české verzi (podtitulky jsou sice k dispozici v pěti jazycích, ale originál je nahrazen českým dabingem) je působivě čtou Jiří Adamíra a Jaroslava Adamová. Pasažérka, která získala cenu na festivalu v Cannes, je ve srovnání se stejně slavnými filmy Wandy Jakobovské mnohem méně patetická a více civilní. Zajímavě působí napětí mezi hranými scénami z Osvětimi a jen fotograficky a hlasově dokumentovanými scénami na lodi.

Třetí film je český dokumentární snímek Zlopověstné dítě (2003, 38 minut) Lucie Králové a Miloslava Nováka. Oba tehdy mladí režiséři vystudovali FAMU a točí alternativní filmy. Hlavní postavou dokumentu je dvacetiletý truhlář Michal Chocholatý žijící na Plzeňsku. Má jiné zájmy než většina vrstevníků, zajímá se o osudy Židů v koncentračních táborech, překládá a píše, je autorem rukopisného románu Predátor v holocaustu, z něhož se ve filmu čte; části románu jsou přístupné na internetu <http://www.saspi.cz/dila/17253-predator-in-holocaust-predator-v-holocaustu> <http://www.saspi.cz/dila/17257-predator-in-holocaust-predator-v-holocaustu>

Později (2005, 2006) vydal Michal Chocholatý svůj další román Jiné místo, jiná doba. Film ovšem zachycuje jeho předchozí období, spontánní zájem o holocaust, vyprávění o jednotlivých táborech, které i sám navštívil, a na konci i cestu do Izraele. Zde doufá, že se setká se Samuelem Willenbergem, jedním z posledních přeživších tábor Treblinka. Od něho se chce dozvědět jméno nacistického velitele tábora. (Můžu k tomu dodat, že oním velitelem byl Franz Stangl, který byl dopaden v šedesátých letech v Brazílii, kde žil pod svým jménem, a s nímž ještě před jeho smrtí připravila rozhovor Gitta Sereny, viz její kniha Into That Darkness. Další zprávy o Treblince od přeživších i dozorce esesmana Suchomela najdeme např. v Lanzmannově filmu Šoa.) Svět je podle Michala plný zla, nikde není naděje na záchranu.

V dokumentu Zlopověstné dítě se objevují jako citace některé scény z filmu Pasažérka. Úryvky z Michalovy prózy čte Eduard Linkers, známý mimo jiné z role gestapáka ve skvělém napůl loutkovém a napůl hraném filmu Hermíny Týrlové a Františka Sádka Vzpouza hraček. Tento film z roku 1946 měl být rovněž součástí DVD, ale dědicové autorských práv měli příliš vysoké nároky na honorář.